

Depositum: Ugovor o ostavi

Pavlović, Kristijan

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:648077>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

Student:

KRISTIJAN PAVLOVIĆ

Naslov diplomskog rada:

**DEPOSITUM
UGOVOR O OSTAVI**

Kolegij:

RIMSKO PRIVATNO PRAVO

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Ivan Milotić

Zagreb, 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, KRISTIJAN PAVLOVIĆ (ime i prezime studenta) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

**Kristijan Pavlović, v.r.
(potpis studenta)**

Sadržaj

I. UVOD	1
II. POJAM I POVIJESNI RAZVOJ	3
2.1. Pojam i postanak obveza	3
2.2. Podjela obveza i ugovori iz kontrakta	4
2.3. Povijesni razvoj <i>depositum</i>	5
2.4. Pravna priroda deposituma	7
III. DEPOSITUM	9
3.1. Vrsta ugovora	9
3.2. Pravni položaj deponenta i depozitara	10
3.2.1. Prava i obveze	10
3.2.2. Odgovornost	10
3.3. Actio depositi	12
3.4. Vrste deposituma	13
3.4.1. Depositum irregulare	13
3.4.2. Depositum miserabile	14
3.4.3. Depositum in sequestrem (sequestratio)	14
3.5. Kvazidelikti	15
3.5.1. Actio furti et damni adversus nautas caupones stabularios	15
IV. USPOREDBA DEPOSITIUMA RIMSKOG PRIVATNOG PRAVA S HRVATSKIM PRAVNIM SUSTAVOM	17
4.1. Usporedba prava i dužnosti depozitara i deponenta	19
4.1.1. Prava i dužnosti depozitara	19
4.1.2. Prava i dužnosti deponenta	21
4.1.3. Odgovornost depozitara i deponenta	21
4.2. Posebni slučajevi ostave	22
4.2.1. Neprava ostava	22
4.2.2. Ostava u nuždi	23
4.3. Ugostiteljska ostava	24
4.3.1. Ugostiteljska ostava u užem smislu	25
4.3.2. Ugostiteljska ostava u posebnom smislu	26
4.3.3. Obveza ugostitelja da primi stvar na čuvanje	27
4.3.4. Pravo zadržanja	28
V. ZAKLJUČAK	29
VI. LITERATURA	32

I. UVOD

Riječ *depositum* dolazi iz latinskog jezika i označava *polog*, ugovor između deponenta i depozitara, u novije vrijeme može značiti i bankovni posao primanja uloga ili pologa, a u hrvatskoj pravnoj terminologiji *depositum* označava ostavu. Temelj ovog rada bit će upravo *depositum* kao ugovor između deponenta i depozitara koji nastaje kada jedna od strana, to jest deponent, preda drugoj ugovornoj strani, to jest depozitaru, svoju pokretnu stvar na besplatno čuvanje uz obvezu da ju depozitar vrati po isteku roku na koji je ugovor sklopljen ili na deponentov zahtjev.

Depositum kao institut rimskog prava nije postojao u začetima rimske pravne povijesti, nego je njegov proces evolucije vezan uz fiduciju. Drugim riječima, *depositum* se razvio iz fiducije iako je samo čuvanje stvari kao poseban pravni odnos poznavao i Zakonik XII. ploča koji je predviđao posebnu penalnu tužbu protiv čuvara stvari, *actio civilis ex causa depositi*, radi naknade dvostrukog iznosa, što govori da institut *deposituma* ima korijenje u davnoj rimskoj povijesti. Za samo razumijevanje *deposituma* važno je razumjeti osnovne pojmove obveznih odnosa, budući da je *depositum* kao institut vezan uz ugovor između stranaka, to jest iz ugovora proizlaze obveze za stranke, stoga je i *depositum* vrsta obveze. Sama obveza, općenito, znači pravnu vezu između dviju osoba, vjerovnika i dužnika, među kojima postoje određene tražbine, a imajući u vidu određenu činidbu koju jedna ugovorna strana mora ispuniti drugoj ugovornoj strani. Obzirom na činjenicu da je *depositum* obveza iz kontrakta, rimsko pravna povijest razlikovala je više vrsta ugovora, a *depositum* je svrstan u realne ugovore kod kojih obveza nastaje samom predajom stvari. Kao institut rimskog prava, *depositum* je često vezan uz zajam što će biti vidljivo kod *depositum irregulare*.

U ovom radu korištena je povijesnopravna metoda koja pruža detaljan prikaz razvitka *deposituma*, koristeći se izvorima rimskog prava te rezultatima pravne doktrine te analizom komparacije, iznijet će se usporedba rimskog prava s hrvatskim pravom s naglaskom na sličnosti i razlike između ta dva pravna sustava. Prvi dio rada pruža prikaz razvitka *deposituma* u rimskom pravu s naglaskom na pravnu određenosti instituta te dajući pravni okvir kojem *depositum* pripada imajući u vidu povijesni pregled, vrstu ugovora, položaj ugovornih strana te njihovu odgovornost te tužbe kojima su se mogli služiti. Također, obrazlaže se *depositum* u svojem redovnom obliku koji je najrasprostranjeniji, ali i njegovi posebni oblici koji su se u određenoj mjeri razlikovali od redovnog oblika već po samom nastajanju te odgovornosti. Drugi dio rada čini analiza komparacijom rimskog i hrvatskog prava u vidu temeljnih razlika instituta

deposituma, onda i sada, uz naglasak na određenje vrste ugovora, pravni položaj ugovornih strana, odgovornost te posebne vrste *deposituma* s naglaskom na ugostiteljsku ostavu.

Između ostaloga, dat će se i prikaz kvazidelikta, *actio furti damni adversus nautas, caupones et stabularios* kojim je uređena odgovornost vlasnika brodova, gostionica i imaoca staja, a vezano je uz čuvanje stvari te štetu zbog krađe i ozljeda putnika smještenih u objektima broda, gostioničara ili vlasnika staja.

Konačno, povijesnom metodom i analizom komparacije prikazan je utjecaj rimskog pravnog sustava na hrvatski pravni sustav koji je nastavio, odnosno nadogradio svoj sustav upravo temeljeći ga na rimskom pravu i pravnoj znanosti sve do danas.

II. POJAM I POVIJESNI RAZVOJ

2.1. Pojam i postanak obveza

Kao ugovor rimskog prava, *depositum* je dio obveznog prava koje definiramo kao pravnu granu koja uređuje obvezne odnose. Ovom granom prava uređuju se obvezni odnosi koji nastaju u razmjeni dobara i usluga, a nužni su u društvu koje je utemeljeno na proizvodnji dobara i razmjeni dobara i novca.¹ U svakodnevnom životu obvezujemo se ljudima izvršiti neku činidbu (na primjer temeljem ugovora) ili imamo ovlaštenje od drugih ljudi tražiti neku činidbu u vidu davanja, trpljenja ili propuštanja (na primjer predati kupljenu stvar). Slijedom navedenog, obvezni odnosi to jest obveza² je pravna veza koja postoji između dvije osobe, vjerovnika to jest *creditor* koji ima pravo od suprotne strane, to jest debitora zahtijevati određenu činidbu koju ta druga osoba (debitor) mora izvršiti. Slijedom navedenog, vjerovnik je onaj koji ima određenu tražbinu³, a dužnik je onaj kod kojeg postoji dužnost ispunjenja duga⁴, dok je sadržaj tog odnosa činidba koja se može sastojati u davanju, činjenju, propuštanju ili trpljenju. Jednostavnije rečeno: „Obvezni odnos ili obveza (*obligatio*) je pravni odnos između dvije stranke na osnovi kojeg je vjerovnik (*creditor*, *reus stipulandi*) ovlašten zahtijevati od dužnika (*debitor*, *reus promittendi*) određenu činidbu, koju je dužnik obavezan izvršiti uz prijetnju sankcijom obveznog prava.“⁵

Justinijan u Institucijama daje definiciju obveze – *obligatio est iuris vinculum quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei secundum nostrae civitatis iura*^{6, 7}, a druga definicija obveze, koja je također sačuvana u rimskom privatnom pravu, sadržana je u *Digesta*⁸, a definiciju je dao Paulus – *Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus*

¹ Šarac, M., Lučić, Z., *Rimsko privatno pravo*, str. 156, dostupno na: https://intranet.pravst.hr/dokumenti/rimsko_privatno_pravo_knjiga.pdf (02.05.2022.)

² Lat. *obligatio*.

³ Lat. *creditum*.

⁴ Lat. *debitum*.

⁵ Šarac, M., Lučić, Z., *op. cit.* u bilj. 1., str. 147.

⁶ Obveza je pravna veza na temelju koje netko može biti prisiljen da nešto daje po pravima naše države.

⁷ LIB III. TIT. XIII. – DE OBLIGATIONIBUS.

⁸ *Digesta* su nasumične obrade pojedinačnih slučajeva koji nastaju iz praktičnih ili lažnih situacija, a napisali su ih samo nekoliko najuglednijih pravnika. Pravnici u svoje radove uključuju responsa (odgovore koji su davali pojedini pravници, a raspoređeni su prema pretroskom ediktu s određenim napomenama) te *questiones* (slučajevi u kojima se daju odgovori koji su apstraktniji jer ih postavljaju učenici u pratnji učitelja). Obje zbirke namijenjene su pravnom osposobljavanju i razvoju učenika. Obično se prvi dio bavi pitanjem pretorijanskog statuta, a drugi dio se bavi raznim pitanjima izvan te materije.

nostrum aut servitutem nostram faciat, sed ut alium nobis adstringat ad dandum aliquid vel faciendum vel praestandum^{9, 10}.

Osnovni elementi obveze odnosno obveznog odnosa su:

1. subjekti obveznog odnosa (creditor i debitor)
2. sadržaj obveze
3. predmet obveznog odnosa (*dare*¹¹, *facere*¹² i *praestare*¹³)
4. pravne činjenice koje dovode do zasnivanja obveznog odnosa.¹⁴

Iz navedenog proizlazi da prva definicija, sadržana u Justinijanovim *Institucijama*, sadrži sve elemente obveznog odnosa (subjekte, pravnu vezu i objekte obveze), no što se tiče predmeta obveznog odnosa definicija je sužena jer se govori samo o davanju stvari, a o činjenju, trpljenju i propuštanju nema govora. S tog aspekta, Paulus je dao potpuniju definiciju s time što njegova definicija promatra obvezni odnos kroz položaj vjerovnika, a Justinijanova gleda prema položaju dužnika.

Obvezni odnos uvijek označava odnos između određenih subjekata i djeluje *inter partes*, to jest među strankama obveznog odnosa koji najčešće nastaje ugovorom stoga se i govori o ugovornim obvezama.

2.2. Podjela obveza i ugovori iz kontrakta

Obveze se mogu podijeliti po podrijetlu, po sadržaju činidbe te s obzirom na vrstu. Prvu podjelu poznaje i Justinijan u *Institucijama* pa prema podrijetlu obveze dijelimo na *obligationes civiles* (civilne obveze) te *obligationes pretoriae* (honorarne ili pretorske obveze).

Sadržajem činidbe obveze se dijele na određene i odredive, djeljive i nedjeljive te obveze *stricti iuris* i obveze *bonae fidei*. Najvažnija podjela obveza je ona koja je nastala u

⁹ Dig. 44.7.3. pr. Paulus 2.

¹⁰ Bit obveze ne sastoji se u tome da se netko natjera da nam nešto dade, učini ili da za nešto odgovara.

¹¹ Dare znači prenijeti vlasništvo, prenijeti ili ustanoviti neko drugo stvarno pravo ili prenijeti posjed stvari. – Šarac, M., Lučić, Z., *op. cit.* u bilj. 1., str. 148.

¹² *Facere* označava svaku drugu činidbu koja se sastoji u činjenju ili propuštanju dužnika. – *Ibid.*

¹³ *Praestare* se odnosi na naknadu štete učinjene neizvršavanjem obveza na *dare* ili *facere*. – *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

klasičnom razdoblju, a to je podjela na *obligationes ex contractu* (obveze iz kontrakta), *obligationes ex delicto* (obveze iz delikta), *obligatio ex quasicontractu* (obveze iz kvazikontrakata) te *obligatio ex quasidelicto* (obveze iz kvazi delikta).

Depositum, kao institut rimskog prava, prvenstveno potpada pod *obligationes ex contractu*, što znači da nastaje iz ugovora, to jest iz dvostranih pravnih poslova koji su usmjereni na osnivanje obveze između subjekata, stoga ćemo detaljnije iznijeti samo činjenične navode u vezi s obvezama iz kontrakta kako bismo *depositum* stavili u odgovarajući pravni okvir. Kontrakt (*contractus*)¹⁵ je vrsta obveznog ugovora iz kojeg proizlazi utuživa obveza, koja se po nazivu razlikuje od ugovora koji, u civilnom pravu, nisu bili predmet utuživosti, a nazivali su se *pactum*. U klasično doba kontrakti su se dijelili na nekoliko oblika, a Gaj u *Institucijama* poznaje verbalne i literalne te realne i konsenzualne. Verbalni i literalni kontrakti ulaze u formalne pravne poslove, dok realni i konsenzualni kontrakti ulaze u neformalne pravne poslove. Govorimo o kvalifikaciji temeljem načina zaključenja ugovora zbog toga što je forma značajan element rimskog prava. Verbalni kontrakti nose taj naziv jer njihov postanak i sami učinak vezujemo uz izgovaranje određenih svečanih riječi (*verba*), a mogu proizvesti i pravne učinke čak i kada ne bi došlo do njihove realizacije cilja koji je bio sadržaj određenog pravnog odnosa (najvažniji verbalni kontrakt je *stipulatio*). Literalni kontrakti sklapaju se nekim oblikom pisanja odnosno jednostranim upisom prava vjerovnika u poslovne knjige. Takvi pisani dokumenti bili su formalni uvjet za sklapanje literalnih kontrakata (primjer *chirographa* i *syngraphae*). Ugovori koji nastaju već samom predajom stvari (*re contrahitur obligatio*) nazivamo realnim ugovorima. U Justinijanovom pravu razlikujemo četiri vrste realnih ugovora, a to su zajam (*mutuum*), posudba (*commodatum*), ručno založni ugovor (*contractus pignoratitius*) te ostava (*depositum*). Konsenzualni kontrakti nastaju sporazumnim očitovanjem volja stranaka (*consensus*)¹⁶ o bitnim sastojcima ugovora ne vežući ih za određivanje oblika ugovora.

2.3. Povijesni razvoj *depositum*

Depositum kao kontrakt rimskog prava pripada skupini realnih kontrakata koji su rezultat razvoja rimskog prava kasnijeg doba. Nastali su pod utjecajem pravila i načela općeg prava

¹⁵ Šarac, M., Lučić, Z., *op. cit.* u bilj. 1., str. 200., za detaljnije: Voci, P., *La dottrina romana del contratto*, Milano, 1946; Klami, H. T., *Studies on the roman law of contract*, Helsinki, 2000., str. 55

¹⁶ Suglasnost volja.

(*ius gentium*) te zbog toga i spadaju u *negotia bona fidei*. Realni kontrakti, kao takvi, spadaju u kauzalne pravne poslove jer je kod svakog realnog kontrakta svrha bila vidljiva.

Najstariji realni kontrakt, *fiducia*, bila je poseban uglavak, to jest dogovor uz neke pravne poslove stvarnog prava poput prijenosa vlasništva, a tek nakon proteka određenog vremena dobila je svojstvo kontrakta. Kao realni kontrakti klasičnog doba pojavili su se *depositum*, *commodatum*, a u Justinijanovom pravu i *contractus pignoratiticius*. Realni kontrakti nastaju vjerovnikovom neformalnom predajom dužniku, pri čemu za dužnika nastaje obveza da vrati istu količinu stvari ili stvar koja mu je predana. Dakle, obvezni odnos ovdje ne nastaje samim dogovorom, nego tek predajom stvari (*traditio*). Slijedom navedenog, dogovor odnosno sporazum o sklapanju realnog kontrakta ne stvara obveze za stranke kontrakta, to jest pravno ne obvezuje. Samim time možemo reći da su realni kontrakti jednostrano obvezujući odnosi zbog toga što obveza nastaje vjerovnikovom predajom stvari te time jedino za dužnika nastaje obveza vraćanja stvari. Predaja stvari kod realnih kontrakta može imati različite učinke pa u nekim slučajevima predaja može imati učinak prijenosa vlasništva, kod nekih učinak prijenosa posjeda, a kod nekih učinak ustupanja stvari u detenciju kao što je slučaj kod *depositum*. Zbog tih različitih učinaka tradicije stvari dužniku, po ranijem shvaćanju rimskih pravika, smatralo se da su realni kontrakti samo oni čiji učinci dovode do prijenosa vlasništva.

Depositumu to jest ostavi, povijesno gledano, prethodila je fiducija. U klasično doba *fiducia* je bila realni kontrakt u kojem se fiducijar, to jest stjecatelj, obvezivao fiducijantu, to jest prenositelju, na vraćanje stvari u vlasništvo po ispunjenju ugovorene svrhe odnosno ugovor po kojem je jedna stranka, mancipacijom¹⁷ ili *in iure cessio*¹⁸, ustupala stvar u vlasništvo drugoj stranci uz obvezu dužnika da tu istu stvar vrati kada određeni uvjeti budu ispunjeni. Fiduciju poznajemo u dva oblika: *fiducia cum creditore* i *fiducia cum amico*. *Fiducia cum amico* služila je kao osiguranje u slučaju čuvanja stvari odnosno u današnje doba *depositum* to jest ostava ili davanja stvari na upotrebu bez naknade to jest, u današnje doba, *commodatum* odnosno posudba. Razlog je što u povijesti nije bila razvijena zaštita posjeda pa je bilo pouzdanije prenositi vlasništvo na korisnika ili čuvara pri čemu se on mogao štititi vlasničkom tužbom (*rei*

¹⁷ "Mancipacija je najvažniji derivativni način stjecanja vlasništva po propisima civilnog prava. Označava svečani formalistički pravni čin koji je služio za prijenos kviritskog vlasništva na *res Mancipi*." Predstavljala je vrstu realne kupoprodaje. – Šarac, M., Lučić, Z., *op. cit.* u bilj. 4., str. 125

¹⁸ *In iure cessio* je derivativni način stjecanja vlasništva po civilnom pravu koji se sastojao u prividnoj pardnici (*lis imaginaria*) radi priznanja vlasništva. Odvijala se uz sudjelovanje pretora, dotadašnjeg vlasnika (*in iure cedens*) i stjecatelja (*vindicans*). Stjecatelj bi izgovorio svečanu formulu prisvajanja (*vindicatio*) kojom je tužitelj u postupku legisakcije *in rem* otvarao postupak, a ako dotadašnji vlasnik ne bi izgovorio formulu protutvrdnje, pretor bi dosudio stvar stjecatelju i fiktivna parnica bi završila. – *Ibid.*

vindicatio). *Fiducia*, kao takva, se održala do kraja 4. stoljeća nove ere nakon čega je zamijenjena drugim realnim kontraktima i to *fiducia cum creditore* je zamijenjena ručnim zalogom, a *fiducia cum amico* je zamijenjena ostavom i posudbom.

U početku, *depositum* se pojavljivao kao prijateljska usluga zbog čega se danas govori da je to ugovor bona fidei. Kako je već rečeno, ostava se razvila iz fiducije, ali je čuvanje stvari kao poseban pravni odnos bio poznat i Zakonikom XII ploča. Taj zakonik propisivao je posebnu tužbu *actio civilis ex causa depositi* koja se usmjerava protiv čuvara zbog naknade iznosa u dvostrukoj vrijednosti stvari smatrajući da odbijanje vraćanja predmeta koji je primljen na čuvanje znači utaju. Kasnije je pretor dopuštao, u slučaju ne vraćanja stvari tužbu, *actio in factum*¹⁹, na jednostruki iznos. Time je ostava kao ustanova *iuris gentium* s vremenom ušla u civilno pravo i dobila karakter kontrakta *bonae fidei* odnosno kontrakta u dobroj vjeri.²⁰

2.4. Pravna priroda deposituma

Depositum, je kao vrsta realnih ugovora, bio veoma sličan posudbi²¹. Bio je *contractus rei*²², odnosno besplatni pravni posao, a kao i kod posudbe, depozitar nije imao posjedovnu zaštitu već samo detenciju stvari. Najznačajnije razlika između ostave i posudbe što se kod *deposituma* predmet ostave nakon što je dan na čuvanje nije mogao koristiti, nego je depozitar mogao samo čuvati stvar dok se kod posudbe komodatar mogao koristiti sa stvari prema ugovor ili na uobičajen način. Ako bi depozitar upotrebljavao stvar, počinio bi *furtum usus* te bi time postao odgovoran deponentu prema *actio furti* koja kod posudbe dolazi do izražaja ako bi deponent koristio stvar suprotno ugovoru.

Pravna narav *deposituma* izjednačena je *commodatum* jer su oba ugovora bila vrste *negotia bilateralia inaequalia*, odnosno *actio commodati directa* pružala je jednaku zaštitu kao i *actio depositi directa* u slučaju vraćanja stvari, dok je *actio commodati contraria* pružala zaštitu u slučaju eventualne naknade troškova i štete jednako kao što kod *deposituma* pruža *actio depositi contraria*. Slijedom navedenog, deponent i depozitar na jednak način kao i komadatar i komodant posjeduju zaštitu s *actio directa i contraria* u kojem slučaju su deponent i depozitar

¹⁹ Tužbe koje su sadržavale opis činjeničnog stanja bez pozivanja na pravne propise i načela.

²⁰ Šarac, M., Lučić, Z., *op. cit.* u bilj. 1., str. 209.

²¹ Lat. *commodatum*.

²² Gaius, D.44.7.1.5. *A mere pactum de deponendo*.

zaštićeni s *actio depositi directa* i *actio depositi contraria*. *Actiones depositi* bile su tužbe koje su se temeljile na ugovornom odnosu čija je ideja bila odnos poštenja.

Iz navedenog proizlazi da su *depositum* i *commodatum* veoma slični instituti koji se razlikuju tek prema tome što je komodatar imao veću slobodu u korištenju sa stvari u odnosu na depozitara, a ugovorne strane su u oba slučaja bile zaštićene jednakim pravnim sredstvima.

III. DEPOSITUM

3.1. Vrsta ugovora

“*Depositum*²³, odnosno ostava je realni nepotpuno dvostrano obvezujući kontrakt *bonae fidei* kojim jedna stranka – deponent predaje pokretnu stvar drugoj stranci – depozitaru na besplatno čuvanje, čime nastaje obveza za depozitara da stvar čuva i po isteku roka ili na deponentov zahtjev vrati.”²⁴ Prema Ulpijanovoj definiciji ostava je ono što je nekome ostavljeno na čuvanje.²⁵

Iz navedene definicije proizlazi da je *depositum*, kao što je već ranije rečeno, realni kontrakt zbog toga što je to ugovor koji nastaje deponentovom neformalnom predajom pokretne stvari depozitaru, a zasnovan je na odnosu prijateljstva, poštenja i povjerenja zbog čega je to ugovor *bonae fidei*.

S obzirom na vrstu pravnog posla, a vidljivo iz izložene definicije, *depositum* je *negotium unilaterale*, odnosno jednostrani pravni posao što znači da nastaje očitovanjem volje samo jedne osobe, u konkretnom slučaju očitovanjem volje deponenta u kojem trenu i nastupa učinak pravnog posla. Sagledavajući samo učinak pravnog posla, obvezni ugovori mogu biti jednostrano obvezujući (*contractus unilaterales*), dvostrano obvezujući (*contractus bilaterales aequales*) te nepotpuno dvostrano obvezujući (*contractus bilaterales inaequales*). *Depositum* ima karakteristike nepotpuno dvostrano obvezujućeg ugovora to jest *depositum* je *contractus bilateralis inaequalis*, stoga je on ugovor čijim zaključenjem dolazi do nastanka samo jedne tražbine i jedne obveze, ali trajanjem ugovornog odnosa može nastati obveza i za suprotnu stranu. U konkretnom slučaju možemo govoriti o zaključenju ugovora o ostavi u kojem uvijek nastaje obveza za depozitara da čuva predmet ugovora i na deponentov zahtjev taj predmet vrati, ali u slučaju da su za depozitara nastali troškovi vezani uz na primjer održavanje stvari i čuvanje stvari ili da je za njega nastala kakva šteta, tada dolazi do deponentove obveze na restituciju odnosno naknadu troškova i štete.

²³ Šarac, M., Lučić, Z., *op. cit.* u bilj. 1., str. 210., za detaljnije: Longo, C., *Corso di diritto romano/Il deposito*, Milano, 1946.; Gandolfi, G., *Il deposito nella problematica della giurisprudenza romana*, Milano, 1971.; Litewski, W., *Studien zur Verwahrung im römischen Recht*, Krakow, 1978.

²⁴ Šarac, M., Lučić, Z., *op. cit.* u bilj. 1., str. 209.

²⁵ D.16.3.1.pr. *Depositum est, quod custodiendum alicui datum est.* Romac A., *Izvori rimskog prava, Latinski tekstovi s prijevodom*, Zagreb, 1973., str. 393.

Contractus bilaterales aequales su ugovori koji, za razliku od *contractus bilaterales inaequales*, samim zaključenjem dovode do nastanka činidbe i protučinidbe to jest obje stranke su istovremeno dužnik i vjerovnik kod kojih od samog zaključenja nastaju i činidba i protučinidba odnosno kod kojih je svaka stranka istodobno i dužnik i vjerovnik suprotne strane i izražava se putem tužbi. Za zaštitu prvih, predviđene su dvije različite tužbe za međusobna potraživanja, na primjer *actio empti* te *actio venditi* kod kupoprodaje, a za zaštitu drugih predviđene su tužbe *directa* i *contraria*. *Actio directa* štitila je glavnu tražbinu, a *actio contraria* moguće potraživanja druge strane. Nadalje, *depositum* je *negotium inter vivos* odnosno sklapa se među živima, a pravni učinak postoji za vrijeme trajanja života stranke ili stranaka koje su ga ugovorile, a isto tako govorimo i o pravnom poslu koji je po naravi besplatan (*negotia lucrativa*) što odgovara porijeklu *deposituma*, s obzirom da se temeljio na odnosu poštenja.

3.2. Pravni položaj deponenta i depozitara

3.2.1. Prava i obveze

Svaki obvezni odnos pa tako i *depositum* strankama daje određena prava, ali i nameće određene obveze. Shodno tome razlikujemo prava i obveze kako deponenta tako i depozitara.

Depozitar se ugovoranjem *deposituma* obvezuje na čuvanje stvari, a po proteku roka ili na deponentov zahtjev, na vraćanje stvari.

Deponent, s druge strane, ima pravo uputiti zahtjev depozitaru kojim traži vraćanje stvari. Ako bi prilikom izvršavanja obveze za depozitara proizašli troškovi ili mu je stvar pro-uzrokovala štetu, deponent bi takvu štetu morao nadoknaditi. U konkretnom slučaju, ako je na primjer depozitaru bila povjerena na čuvanje neka životinja, depozitar je životinju morao hraniti stoga je on stjecao pravo zahtijevati naknadu, jednako kao i zahtjev za eventualnu naknadu štete ukoliko bi životinja na nekoj depozitarevoj stvari učinila štetu. Ovim primjerom potvrdila se teza da je *depositum negotia bilateralia inaequalia*.

3.2.2. Odgovornost

Depozitar, na stvari koju je primio, ne stječe vlasništvo stvari niti posjed stvari, nego on stječe samo detenciju. Samim time, depozitar nema posjedovnu zaštitu stoga se za slučaj zaštite morao obraćati deponentu. On se s povjerenom stvarju ne smije koristiti jer u tom slučaju bi

odgovarao za krađu upotrebe (*furtum usus*). *Furtum* označava oduzimanje tuđe stvari u namjeri postizanja protupravne koristi – *Furtum est contrectatio rei fraudolosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei vel etiam usus eius possessionisve*²⁶. Predmet oduzimanja mogu biti i *furtum rei* (pokretne stvari) isto kao i nekretnine, a bitne karakteristike tog delikta su: oduzimanje stvari i svijest o protupravnosti postupka i koristoljublje to jest stjecanje određene koristi od tog djela. Samim time *furtum* ne postoji kad netko oduzme stvar u ispričivoj namjeri, a ni onda kada se vlasnik ne protivi oduzimanju stvari.

Kod odgovornosti za štetu koja nastaje kršenjem ugovornih odnosa postupalo se *in concreto*, od slučaja do slučaja. Potkraj klasičnog doba, dolazi do pojave načela utiliteta po kojemu je stranka koja od pravnog posla ima korist odgovarala strože, odnosno za sve oblike krivnje, dok je stranka za koju nije nastala korist odgovarala samo za teže oblike krivnje. S obzirom da za depozitara nije nastala korist od pravnog posla, on je, prema načelu utiliteta, odgovarao za *dolus*²⁷, a po postklasičnom pravu i za *culpa lata*^{28 29}. Primjer za takvo određenje nalazi se i u Digestama: *Si quis nec causam nec propositum faenerandi habuerit et tu empturus praedia desideraveris mutuam pecuniam nec volueris creditae nomine antequam emissas suscipere atque ita creditor, quia necessitatem forte proficiscendi habebat, deposuerit apud te hanc eandem pecuniam, ut, si emissas, crediti nomine obligatus esses, hoc depositum periculo est eius qui suscepit nam et qui rem vendendam acceperit, ut pretio uteretur, periculo suo rem habebit*³⁰. Nasuprot tome, deponent, za deponenta postoji odgovornost za sve oblike krivnje (*omnis culpa*) jer je ugovor sklopljen za njegov interes time da uz *dolus* i *culpa lata* postoji odgovornost i za *culpa levis*³¹.

U povijesti je bilo veoma teško, a gotovo nemoguće procijeniti razlike između nemara u konkretnom i apstraktnom smislu. Smatra se da je deponent, od osobe kojoj povjerava stvar na čuvanje, mogao očekivati isti stupanj pažnje koju bi on primijenio u svakom slučaju, a

²⁶ D.47.2.1.3.

²⁷ *Dolus* je svjesno i namjerno postupanje kojim se nekome nanosi šteta te stranke nisu mogle ugovorom isključiti odgovornost za *dolus*.

²⁸ *Culpa lata* je nemarnost kod koje se ne ulaže ni pažnja koju ulaže prosječan čovjek te se za taj način odgovornosti uvijek odgovara.

²⁹ Zimmermann, R., *The Law of Obligations Roman Foundations, of the Civilian Tradition*, Oxford, 1996., str. 208-209.

³⁰ D.12.1.4.

³¹ *Culpa levis* je najblaži stupanj krivnje.

posebno kada se radi o stvarima u njegovom vlasništvu. Drugim riječima, očekuje se primjena one pažnje koju bi primijenio da se radi o vlastitoj stvari.³²

3.3. Actio depositi

Civilni postupak rimske pravne povijesti čine pravna pravila o načinu na koji se neko sporno pravo zainteresiranih stranaka ustanovljuje i kako se to ustanovljeno pravo ostvaruje s obzirom da stranka naloženu obvezu ne želi dobrovoljno ispuniti³³. Zaštita ugroženih prava pojedinaca ostvarivala se na razne načine u tijeku razvoja rimskog društva. Rimska pravna teorija nije uređivala opći pojam tužbe kao sredstvo zaštite svakog valjanog pravnog posla, nego se na problem zaštite gledalo na različite načine. Ako bi tijekom izvršavanja pravnog posla došlo do povrede ili osporavanja nekog prava, zaštita se mogla tražiti samo ako je za to postojala određena individualno utvrđena actio, koja je u sebi sadržavala i materijalno pravo i procesualnu svrhu. Sami Rimljani su upravo u jedinstvu tih elemenata uvidjeli smisao pojma tužbe, odnosno actio što proizlazi i iz definicije koju je dao Celsus, a glasi: *Nihil aliud est actio quam ius quod sibi debeat iudicio persequendi*.^{34, 35} Actio u materijalnopravnom smislu znači u svakom pojedinom slučaju subjektivno pravo pojedinca, a što se nije moglo ostvariti bez procesualnopavnog elementa.

Depositum, kao *contractus bilateralis inaequalis*, zaštićen je s *actio depositi*, koja je bila actio civilnog prava, pri čemu se dijeli na *actio depositi directa* i *actio depositi contraria* ovisno o tome kojoj stranci pripada pravo na zaštitu. Shodno tome, prema depozitaru deponent ima pravo na *actio depositi directa* u slučaju da depozitar ne vrati stvar ili je stvar oštetio ili uništio. Prema toj tužbi, optužba bi doводilo do infamije jer se takav način neodgovornosti karakterizirao kao povreda odnosa povjerenja i poštenja. *Actio depositi directa* je spadala u *iudicia bonae fidei* kod koje je sudac primjenjujući načela *bonae fidei* imao široku mogućnost odlučivanja za razliku od *actio stricti iuris* kod kojih je sudac u prvom slučaju vezan uz strogu primjenu prava. Svoje moguće tražbine depozitar je mogao ostvariti putem *actio depositi contraria* s obzirom da za njega nije postojalo pravo na posjedovnu zaštitu samim time što na danoj stvari nije stjecao ni posjed ni vlasništvo, nego samo detenciju. Kao što je ranije bilo

³² Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 29., str. 211.

³³ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 33., str. 399.

³⁴ Actio je pravo koje netko ima, a koje se može ostvariti sudskim putem.

³⁵ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 33., str. 403.

govora, *actio depositi contraria* nije bila osnovna tužba, nego bi do njene primjene došlo tek ukoliko bi za depozitara nastala neka šteta ili troškovi pri čuvanju stvari budući da za deponenta zaključenjem ostave ne nastaje obveza prema depozitaru, nego do obveze može doći u budućnosti zbog nekih eventualnih troškova ili štete koju bi trebalo nadoknaditi kao što je na primjer u slučaju čuvanja životinje, depozitar životinju mora hraniti stoga on ima pravo zahtijevati naknadu takvih troškova.

3.4. Vrste deposituma

Uz uobičajeni oblik ostave, rimsko pravo poznavalo je i posebne vrste tog odnosa koji su bili regulirani posebnih pravilima. Kao vrste *deposituma* rimsko pravo poznaje: *depositum irregulare*, *depositum miserabile* i *depositum in sequestrem*.

3.4.1. Depositum irregulare

Depositum irregulare, kao posebna vrste redovnog oblika *deposituma*, ima sličnosti sa zajmom, a razlikuju se time što depozitar na sličan način kao i zajmoprimac postaje vlasnikom stvari. Razlika je u tome što je zajam u ekonomskom interesu dužnika, a iregularni depozit je u interesu vjerovnika. Uz to, rimsko pravo na različite načine regulira svaki ugovor primjenom različitih pravnih sredstava s različitim posljedicama. Neredoviti depozit, kako je još nazivan, nastaje prilikom ostavljanja na čuvanje potrošnih stvari poput novca ili drugih zamjenjivih stvari uz mogućnost da depozitar stvar može potrošiti, a deponentu vratiti istu količinu istovrsnih stvari. Pri tome, depozitar bi postao vlasnikom povjerenih stvari na primjer novca, mogao ih je trošiti, a imao je obvezu vratiti jednaku količinu stvari iste vrste. Shodno tome, *depositum* je mogao biti vidljiv u ranijih institucijama, a ne samo u rimskom pravu već i u starijim pravima poput Hamurabijevog zakonika.³⁶ Kao što je već rečeno, u tome je vidljiva sličnost ostave i zajma što se tiče vlasništva na stvari, a razlika je što se ova vrsta *depositum-a* sklapa u interesu deponenta.

³⁶ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 29., str. 215.

3.4.2. Depositum miserabile

Depositum miserabile odnosno *depositum necessarium* nastaje kada netko u slučaju izvanrednih prilika, ne može tražiti osobu od povjerenja kojoj bi prepustio stvar na čuvanje, nego ju povjerava bilo kome odnosno riječ je o pohrani koja se sklapa u otežanim okolnostima poput požara, brodoloma, pobude, rata, nesreće, elementarnih nepogoda i tako dalje.

Depositum miserabile je zapravo *depositum* u nuždi jer je deponent prisiljen ostaviti stvar na čuvanje zbog toga što mu je, zbog izvanrednih okolnosti, uskraćena mogućnost izbora osobe od povjerenja.³⁷ U tom slučaju pretor bi protiv depozitara dopuštao upotrebu akcije *in duplum* koja se primjenjuje ako depozitar ne bi vratio povjerene stvari. Depozitar bi bio osuđen na iznos dvostruke vrijednosti (*in duplum*). Justinijan je odgovornost depozitara ublažio time što je *actio in duplum* bila dopuštana u slučaju kada je on dolazno opovrgavao da mu je stvar ostavljena na čuvanje, a za ostale rizike odgovarao je na iznos jednostruke vrijednosti (*in simplicum*).³⁸

3.4.3. Depositum in sequestrem (sequestratio)

Depositum in sequestrem iliti sudski depozit postoji u slučaju da su stranke u sporu o određenoj stvari odlučile stvar povjeriti trećoj osobi na čuvanje uz obvezu depozitara (sekvestra) na povrat stvari onome, od više deponenata, koji ostvari uspjeh u sporu ili onome u korist koga je ostvaren uvjet³⁹ odnosno drugim riječima riječ je o ostavi kod koje se stvar, u vlasničkom sporu, povjerava trećoj osobi do okončanja parnice.

Sekvestar je osoba kod koje ne postoji interes, netko tko je nepristran. Njegov se položaj razlikovao od položaja običnog depozitara.

S obzirom na obvezu sekvestra iliti depozitara na predaju stvari pobjedniku u sporu, primjenjuje se *actio depositi sequestaria*. Budući da je tijekom spora nepoznata pripadnost vlasništva na stvari, sekvestar je imao posjedovnu zaštitu kako bi stvar bila zaštićena što je razlika u odnosu na obični *depositum* kod kojeg za stvar nije bilo niti takve zaštite. Predmet ove vrste

³⁷ Šarac, M, Lučić, Z., *op. cit.* u bilj. 1., str. 210

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 33., str. 300.

deposituma mogle su biti pokretne stvar i nepokretne stvari, a i nekretnine što je razlika prema redovnom obliku *deposituma*.

Sekvestraciju vežemo uz institut dosjeloosti jer je do nje dolazilo kada su stranke htjele prekinuti posjed neke od njih jer se moglo dogoditi da za vrijeme spora istekne rok dosjeloosti te sporna stvar postane vlasništvo dotadašnjeg posjednika. Budući da u takvim slučajevima sve do donošenja presude nije bilo jasno kome će stvar pripasti, depozitar se nije mogao obraćati strankama za posjedovnu zaštitu pa je ona njemu bila i priznata. Ako stranke same nisu odredile sekvestraciju, nju je mogao odrediti i pretor odnosno sudac.⁴⁰

3.5. Kvazidelikti

Justinijanove institucije pod nazivom kvazidelikata poznaju četiri vrste obveznih odnosa do kojih dolazi činjenjem radnji slični, deliktima, a ranije su ih pretori kažnjavali pomoću akcije *in factum*. S obzirom na nedostatak nekih od elemenata, kvazidelikti se ne svrstavaju u delikte. Kod tih djela, u nekim slučajevima, ne postoji krivnja, kod drugih ne postoji namjera, nego samo nepažnja dok kod trećih nema posljedice, nego postoji samo opasnost. “U kvazidelikte se ubrajaju:

1. *iudex qui litem suam fecit* (nesavjesni sudac)
2. *actio de deiectis vel effusis* (povreda prolaznika)
3. *actio de positis et suspensis* (ugrožavanje prolaznika)
4. *actio furti et damni adversus nautas caupones stabularios* (odgovornost gostioničara i vlasnika staja).⁴¹

3.5.1. Actio furti et damni adversus nautas caupones stabularios

Actio furti et damni adversus nautas caupones stabularios kojom je dolazilo do naknade dvostrukog iznosa (*in duplum*), a upućivali su ju putnici i gosti prema vlasnicima gostionica, brodova i imaoca staja u slučaju da njihove stvari budu ukradene ili oštećene. Dakle, vlasnici

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ LIB IV., TIT V. – DE OBLIGATIONIBUS QUAE QUASI EX DELICTO NASCUNTUR.

brodova, gostioničari i imaoci staja odgovarali su kada putnik koji je kod njih smještan pretrpi neku štetu poput krađe ili ozljede, odnosno zbog oštećenja putnikove stvari koje je on sa sobom donio, a štetu su nanijele osobe u službi tih vlasnika ili su osobe kod njih stalno stanovale.⁴² Ta odgovornost nije se protezala na slučajeve kada su štetu počinili slučajni prolaznici.

Za odgovornost vlasnika brodova i gostionica te vlasnika staja nije bilo bitno je li štetu učinio njihov namještenik ili stanar, slobodan čovjek ili rob, već je bilo dovoljno da se on nalazi kod njega u službi ili da kod njih stalno stanuje. Prema tome, brodar, gostioničar i vlasnici staja odgovarali su i bez svoje krivnje i to u dvostrukim vrijednostima to jest *in duplum*. Oštećeni je pak mogao, u slučaju povoljnosti, upotrijebiti i *actio furti* to jest *actio legis Aquiliae*. *Actio legis Aquiliae* je bila tužba proširenog djelovanja odnosno ona je, za razliku od *actio directa* koja je bila osnovna tužba, proširivala primjenu osnovne tužbe analogno konkretnim situacijama koje zakonodavac uvođenjem zaštite za neki odnos nije imao na umu. Kod te tužbe primjena je proširena djelovanjem pretora na odnose koje ta tužba u svom osnovnom smislu nije obuhvaćala.

U Justinijanovim *Institucijama* navodi se: *Item exercitor navis aut cauponae aut stabuli de dolo aut furto, quod in nave aut in caupona aut in stabulo factum erit, quasi ex maleficio teneri videtur, si modo ipsius nullum est maleficio, sed alicuius eorum, quorum opera navem aut cauponam aut stabulum exerceret: cum enim neque ex contractu sit adversus eum constituta haec actio et aliquatenus culpa reus est, quod opera malorum hominum uteretur, ideo quasi ex maleficio teneri videtur. in his autem casibus in factum actio competit, quae heredi quidem datur, adversus heredem autem non competit.*⁴³ – što zapravo znači da brodari, gostioničari i vlasnici staja odgovaraju za štetu i gubitke na stvari na osnovi posebnog pakta, *pactum praetorium*, za koji se kasnije pretpostavljalo daje sklopljen čim se putnik ili gost smjesti u prostorije poduzetnika. Oni su odgovorni, za namjernu štetu ili krađu koja je počinjena na njihovim brodovima, u gostionicama, ali pod uvjetom da tu radnju počini jedan od zaposlenih službenika, a ne oni sami po sebi jer su oni na neki način krivi za zapošljavanje nemarnih ili nepoštenih slugu i zato bi se njihova odgovornost činila kvazi deliktom.

⁴² Romic, A., *op. cit.* u bilj. 33. str. 358.

⁴³ LIB IV. TIT. V – DE OBLIGATIONIBUS QUAE QUASI EX DELICTO NASCUNTUR.

IV. USPOREDBA DEPOSTIUMA RIMSKOG PRIVATNOG PRAVA S HRVATSKIM PRAVNIM SUSTAVOM

U hrvatskom pravu, ostava ili depozit kako se još naziva, uređena je Zakonom o obveznim odnosima⁴⁴ (dalje: ZOO). *Ugovorom o ostavi obvezuje se ostavoprimac da primi stvar od ostavodavca, da je čuva i da je vrati kad je ovaj bude zatražio.*⁴⁵ Za ugovorne strane upotrebljavaju se za ostavodavca deponent, a za ostavoprimca depozitar.⁴⁶ Shodno tome, vidljiv je utjecaj rimskog prava na definiranje pojma ostave jer Zakon o obveznim odnosima na identičan način karakterizira ostavu.

U rimskom privatnom pravu ostava je bila realan nepotpuno obvezujući kontrakt *bonae fidei*, dok se kod ovakve zakonske definicije postavlja pitanje je li ostava konsenzualan ili realan kontrakt, obzirom da u zakonskoj definiciji nije predviđena obveza deponenta da depozitaru preda stvar na čuvanje te samim time nedostaje karakteristika realnih kontrakata kod kojih je predaja stvari bila nužna. Prema Zakonu o obveznim odnosima do 1978., ostava je bila karakterizirana kao realan ugovor, a nakon toga ostava je kao i svi drugi ugovori kvalificirana kao konsenzualan ugovor. Ugovor o ostavi u hrvatskom pravu nastao je u trenutku kad su strane o tome sukladno očitovale svoju volju, a ne tek predajom stvari.⁴⁷ Tada je nastala praksa da se realni ugovori transformiraju u konsenzualne, na način da se umjesto formulacije da ugovor nastaje kad jedna ugovorna strana preda drugoj strani stvar zamijeni s formulacijom da se jedna strana obvezuje drugoj predati stvar. Daljnja razlika u odnosu na ostavu iz rimskog prava je u tome što kod ostave u hrvatskom pravu predajom stvari nije došlo do akta sklapanja ugovora o ostavi, što se bitno razlikuje od rimskog prava gdje se smatra da je ugovor sklopljen već samom predajom stvari. Prema spomenutoj definiciji, “učinci ugovora o ostavi praktički počinu predajom stvari ostavoprimcu, što je slučaj kad je ostava realan ugovor iz čega proizlazi da je u biti ostava i u hrvatskom pravu realan ugovor.”⁴⁸ Nadalje, govoreći o karakteristikama ostave, ona je u pravilu besplatan, a samo iznimno naplatan pravni posao. U slučaju kada je naknada ugovorena odnosno kada se ostavoprimac profesionalno bavi čuvanjem stvari ili to proizlazi iz

⁴⁴ Zakon o obveznim odnosima (pročišćeni tekst, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21).

⁴⁵ Gorenc, V. et al., *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, 2014., str. 1117.

⁴⁶ Momčinović, H., *Ugovori obveznog prava*, Zagreb, 1987., str. 110.

⁴⁷ Gorenc, V. et al., *op. cit. iz bilj. 45.*, str. 1118.

⁴⁸ Klarić, P., Vedriš, M., *Građansko pravo*, Zagreb, 2014., str. 544.

okolnosti posla govorimo o slučaju kada je ona naplatan pravni posao.⁴⁹ Isto tako, ostava je jednostrano obvezujući ugovor, a iznimno će biti dvostrano obvezujuća kada se daje naknada za čuvanje. S te strane, takvo definiranje ostave, može se poistovjetiti s karakteristikama vidljivim u rimskoj pravnoj teoriji prema kojoj je ostava nepotpuno dvostrano obvezujući ugovor pri čemu uvijek nastaje depozitareva obveza da stvar čuva i vrati, a samo u nekim situacijama može nastati i obveza depozitara na naknadu mogućih troškova ili naknade štete. S obzirom na navedeno, vidljivo je da hrvatsko pravo ne poznaje pojmove potpuno i nepotpuno dvostrano obvezujući ugovor, ali sistematizira definiciju prema pojmovima jednostrano i dvostrano obvezan ugovor. U slučaju u kojem je ostava dvostrano obvezujući, a to je u slučaju naknade za čuvanje, zapravo se radi o jednakom uređenju budući da se i kod jedne i kod druge definicije polazi od toga da je ostava jednostrano obvezujuća te da u svakom slučaju postoji obveza depozitara da stvar čuva i vrati, ali ne i obveza deponenta što se tiče naknade za čuvanje. Prema rimskom pravu, ako bi ugovorom bila obećana naknada za čuvanje, ne bismo mogli govoriti o *depositum* jer je *depositum* besplatni pravni posao i u slučaju naplate naknade za čuvanje govorili bismo o dva različita ugovora.

Postojala je i mogućnost da ugovor bude valjano sklopljen i u situacijama kada ga u svoje ime sklopi osoba koja nije vladnik, a ostvoprimac ima obvezu da vrati stvar, osim kada bi saznao da je stvar ukradena, što je predviđeno rimskim pravom u kojem nije važno da deponent bude vlasnik stvari koju je ostavio na čuvanje. Što se tiče predmeta ugovora, on je u svakom slučaju mogao biti pokretna stvar iako se smatralo da objekt ostave mogu biti kako pokretne tako i nepokretne stvari.

Definirajući ugovor o ostavi u hrvatskom pravu, vidljiv je utjecaj rimskog prava i njegovih instituta na hrvatsko pravo, budući da se definicije razlikuju u malom omjeru imajući u vidu da je prema rimskom pravu *depositum* realan kontrakt, a prema hrvatskom pravu konsenzualan, da je objekt ugovora jednako određen, a oba prava koriste i jednake nazive subjekata ugovora.

⁴⁹ *Ibid.*

4.1. Usporedba prava i dužnosti depozitara i deponenta

4.1.1. Prava i dužnosti depozitara

*Ostavoprimac je dužan čuvati stvar kao svoju vlastitu, a ako je ostava uz naknadu, kao dobar gospodarstvenik, odnosno dobar domaćin.*⁵⁰ Iz navedenog proizlazi bitna razlika između zakonske odredbe hrvatskog prava te uređenja ovog instituta u rimskom pravu budući da se u potonjem doista šturo reguliraju obveze i prava, pri čemu se navodi da je depozitar dužan čuvati stvar koja mu je predana na čuvanje i istu vratiti po isteku roka ili na zahtjev deponenta, a pozornost koju prilikom čuvanja mora upotrijebiti ne navodi. Zapravo, u rimskom pravu *depositum* je zasnovan na odnosu prijateljstva odnosno poštenja i povjerenja, iz čega je moguće da proizlazi i način na koji treba paziti na stvar ako uzmemo da ostavoprimac treba biti pošten i od povjerenja pa na taj način proširiti primjenu takve odredbe i na način čuvanja stvari. Današnjom regulacijom, ostave dužnosti se mogu razvrstati u tri skupine i to: primanje stvari na čuvanje, čuvanje te vraćanje stvari što se preklapa s obvezama u rimskom pravu. Prvenstveno se polazi od toga da ostavoprimac preuzme stvar što se mora obaviti na mjestu, u vrijeme i na ugovorom predviđen način, a ako takvih odredbi nema, onda kako to iz prirode konkretnog pravnog posla proizlazi. Samim time ako dođe do neispunjenja ove obveze, dužan je ostavoprimcu naknaditi svu štetu. Nadalje, obveza čuvanja sastoji se od niza aktivnih i pasivnih radnji koje možda na prvi pogled nisu vidljive, a tiču se na primjer u slučaju čuvanja životinja svih radnji koje su time uključene, počevši od hranjenja pa timarenja i izvođenja na jahanje i ostalo. Čuvanje stvari i obveza ostavoprimca da poduzme sve radnje potreba da bi se očuvala stvar i vratila ostavodavcu u stanju u kakvom je i primljena čine svrhu koja se ostavom nastoji postići.

Budući da je u rimskom pravu depozit nepotpuno dvostrano obvezujući kontrakt, time nije uređeno čuvanje uz naknadu koje je predviđeno u hrvatskom pravu, a koje se bitno razlikuje s obzirom na pozornost koja je potrebna ukoliko se stvar čuva uz naknadu ili bez nje. Ako se radi o naplatnoj ostavi, postoji dužnost ostavoprimca da čuva stvar kao dobar gospodarstvenik to jest dobar domaćin, a to znači da on pri čuvanju stvari upotrebljava onu pažnju koju bi primjenio svaki dobar gospodarstvenik. U slučaju nenaplatne ostave dužan je stvar čuvati na način na koji bi čuvao svoju vlastitu. U vidu pozornosti rimsko pravo nije dalo svoj doprinos na isti način, stoga se u tom pogledu hrvatsko i rimsko pravo razlikuju. Iz literature rimskog prava, također, nije obrazloženo na koji način se određuju mjesto i način čuvanja što je hrvatsko pravo adekvatno uredilo. S obzirom na to, ostavoprimac je u pogledu radnji koje uključuju čuvanja,

⁵⁰ Gorenc, V. *et al.*, *op. cit.* iz bilj. 45., str. 1120.

samostalan i u načelu sam odlučuje što i kako treba raditi, obzirom na to da snosi odgovornost za čuvanje. Ako su ugovorom određeni vrijeme i mjesto čuvanja, takve odredbe ostavoprimac se mora pridržavati ili će u suportnom odgovoriti za slučajno oštećenje i slučajnu propast stvari koja mu je dana na čuvanje.

Bitna razlika postoji i u vidu oštećenja, odnosno informiranja ostavodavca o eventualnim oštećenjima. U rimskom pravu nije postojala obveza obavješćivanja ostavodavca o svim promjenama koje bi ostavoprimac primijetio na čuvanim stvarima i o opasnostima koje prijetе, uslijed čega bi one mogle biti oštećene. Davanje obavijesti uvedeno je u hrvatski pravni sustav kako bi ostavodavac odredio posebne uvjete za očuvanje stvari i kako bi spriječio uzrokovanje štetnih posljedica, a ako bi ostavoprimac propustio dati obavijest o promijenjenim okolnostima odgovarao bi za štetu koju bi ostavodavac pretrpio jer nije bio obaviješten na vrijeme.

Druga obveza ostavoprimca bila je obveza vraćanja stvari ostavodavcu, a radilo se o stvari koju je i primio na čuvanje. To znači da on mora vratiti stvar sa svime što stvari pripada, njenim plodovima i priraštajem te u stanju u kakvom se stvar nalazila u trenutku polaganja na čuvanje. U vidu vremena u kojem je potrebno stvar vratiti vrijedi pravilo da se stvar vraća čim je ostavodavac zatraži. Hrvatsko i rimsko pravo poznavali su mogućnost određivanja rokova pri čemu je ostavodavac mogao zahtijevati da mu stvar bude vraćena i prije nego je rok na koji je dana na čuvanje protekao, osim u slučaju u kojem rok nije bio ugovoren u isključivom interesu ostavodavca.

Što se tiče prava, ona se nisu u bitnome razlikovala od onih koji su bili zajamčeni rimskim pravom, a to znači da je ostavoprimac imao pravo zahtijevati, od ostavodavca, da mu naknadi trošak učinjen radi čuvanja stvari te naknadi štetu koju je nastala u vrijeme trajanja ostave. Drugim riječima, kada govorimo o ostavi kao o besplatnom pravnom poslu polazimo od toga da je pravo naknaditi troškove i štetu pravo ostavoprimca i prema tome stavljamo težište obveza i prava na ostavoprimca. Razlika je u tome što u hrvatskom pravu postoji odredba koja omogućuje da naknada bude ugovorena, ako govorimo o stranci koja se profesionalno bavi čuvanjem stvari i ak se ta naknada mogla očekivati iz okolnosti slučaja, a nije vezana uz naknadu za čuvanje stvari.

Što se tiče vraćanja stvari ona se razlikuje u rimskom i u hrvatskom pravu. To je pravo ostavoprimca koji ima obvezu besplatno čuvati stvar u ugovorenom razdoblju te da vrati ostavodavcu stvar prije nego protekne ugovoreni rok ako bi za stvar postojala opasnost od propasti ili oštećenja ili ako bi mu daljnje čuvanje stvari prouzrokovalo štetu. Takav način vraćanja

stvari rimsko pravo nije poznavalo. Nadalje, ako rok nije bio ugovoren, ostavoprimac bi mogao u svako doba odustati od ugovora, ali je imao obvezu odrediti primjereni rok kako bi ostavodavac mogao preuzeti stvar.⁵¹

Određene sličnosti i razlike postoje i u vidu uporabe stvari. Prema rimskom pravu depozitar se nije smio koristiti povjerenom stvari inače bi odgovarao na krađu upotrebe. Prema hrvatskom pravu, za ostavoprima nije postojalo pravo na uporabu stvari koje su mu povjerene na čuvanje, a u slučaju kada bi na nedopušten način upotrijebio stvar dugovao bi ostavodavcu određenu naknadu i odgovarao za slučajnu propast ili oštećenje stvari. Nadalje, ako bi predmet ostave bila nepotrošna stvar ostavoprimac je mogao stvar upotrebljavati, a na takve odnose primjenjivala su se pravila o posudi, a samo o pitanjima vremena i mjesta vraćanja stvari primjenjivale su se odredbe o *depositum-u*, ako se ugovaratelji nisu drugačije dogovorili. Takvo uređenje nije postojalo u rimskom pravu te depozitar stvar nije mogao uopće upotrebljavati.

4.1.2. Prava i dužnosti deponenta

Kao što je već rečeno, ostavodavčeve obveze nisu propisane, nego se na njih gleda kroz prava ostavoprimca odnosno obveze ostavodavca proizlaze iz ostavoprimčevih prava pa tako ostavodavac ima obvezu predati stvar na čuvanje, preuzeti čuvane stvari od ostavoprimca te naknaditi troškove i štetu. Isto tako, propisno je bilo i u rimskom pravu pri čemu se navodi da je deponent ima pravo zahtijevati vraćanje stvari te ima obvezu naknaditi troškove oko čuvanja stvari ako bi troškovi nastali ili bi stvar nanijela štetu depozitaru.

4.1.3. Odgovornost depozitara i deponenta

Odgovornost u rimskom pravu bila je uređena na način da je depozitar, po načelu utiliteta, odgovarao za *dolus*, a po postklasičnom pravu i za *culpa lata* te nije imao pravo vršiti kompenzaciju ili zadržati stvar, a deponent bi bio odgovoran za svaku krivnju. Hrvatsko pravo, odnosno Zakon o obveznim odnosima, ne navodi slučajeve u kojima dolazi do odgovornosti, nego navodi slučajeve u kojima je odgovornost isključena pa se analogno tome pitanje odgovornosti proteže na sve situacije koje nisu obuhvaćene Zakonom. U slučaju kada bi ostavoprimac bez pristanka ostavodavca uporabio stvar suprotno ugovorenome ili bi došlo do promjene

⁵¹ Gorenc, V. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 45., str. 1125.

posla ili načina čuvanja stvari ili u slučaju da je stvar predana drugome na čuvanje, on ne bi odgovarao za slučajnu propast ili oštećenje ako bi do njih došlo pa čak i da je postupio u skladu s ugovorenim. Slijedom toga, kod odgovornosti ostavoprimca rijetko će doći do isključivanja odgovornosti za nastalu štetu na stvari, ali isključenje je predviđeno u slučajevima kad bi ostavoprimac inače odgovarao prema načelima objektivne uzročne odgovornosti. Odgovornost na temelju uzročnosti postoji u slučaju kad su ugovorom određeni mjesto i način čuvanja, a ostavoprimac ih promijeni s tim da to ne proizlazi iz zahtjeva promjenjenih okolnosti pa se stvar uništi i propadne, zatim ako ostavoprimac bez ostavodavčevog pristanka ili bez nužde preda stvar drugome na čuvanje te se stvar ošteti ili propadne i u slučaju da ostavoprimac, bez dopuštenja ostavodavca, uporabi čuvanu stvar pa ona uslijed toga propadne ili se ošteti. Poznajemo is slučajeve u kojima neće postojati odgovornost ostavodavca, a to je u slučaju kad se oštećenje ili propast stvar pojavi bez obzira na ponašanje ostavodavca te ako bi do oštećenja ili propasti stvari došlo i da je postupao u skladu s ugovorom. Za oštećene stvari, u tom slučaju, štetu snosi vlasnik stvari, a pri ugovoru o ostavi to je redovito ostavodavac. U rimskom pravu nije postojalo odredbi koji isključuju odgovornost ostavoprimca.

4.2. Posebni slučajevi ostave

4.2.1. Neprava ostava

Nepravu ostavu u hrvatskom pravu poistovjećujemo s *depositum irregulare* u rimskom pravu, s time da među njima postoje značajne razlike. Ako postoji slučaj da su u ostavu predane zamjenjive stvari s pravom da ostavoprimac te stvari potroši uz obvezu da istu količinu stvari iste vrste vrati, primjenjivat će se pravila o zajmu, a što se tiče odredbi o mjestu i vremenu vraćanja primjenjuju se pravila ugovora o ostavi.⁵² Iz navedenog proizlazi da se u hrvatskom pravu, u slučaju neprave ostave, primjenjuju odredbe o zajmu što je bilo moguće i u rimskom pravu to jest tako su i postupali klasični pravници, no potklasično doba i Justinijanovo pravo smatrali su ga i dalje depozitom. Što se tiče definicijskog određenja neprave ostave i hrvatsko i rimsko pravo u načelu ih jednako definiraju, a jedina je razlika u tome što se u rimskom pravu na *depositum irregulare* ne primjenjuju pravila o zajmu, a u hrvatskom pravu se primjenjuju samo pravila o zajmu s tim da je vrijeme i mjesto vraćanja stvari uređeno ugovorom o ostavi. Sama sličnost između zajma i neprave ostave ne znači da neprava ostava nije vrsta ostave, nego

⁵² Gorenc, V. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 45., str. 1129.

zakonodavac smatra da primjenom odredbi o zajmu pospješuje ostvarenje gospodarskog cilja neprave ostave time da kauza neprave ostave nije davanje zamjenjivih stvari u zajam nego na čuvanje, a ostavodavcu treba vratiti istu količinu iste stvari.⁵³

Kao dobar primjer *depositum irregulare* može se navesti depozit kod banaka pri čemu depoziti postoje od kad postoje i bankovni poslovi. Prvobitno su se kod bankara polagali novci radi čuvanja, s tim da su bankari preuzimali obvezu vratiti iste novce što odgovara određenju *depositum irregulare* rimskog prava. Takvi depozitari nisu postajali posjednici ni vlasnici deponiranog novca, nego samo detentori zbog čega novac nisu mogli koristiti u svom poslovanju.⁵⁴ U današnje vrijeme to bismo mogli izjednačiti sa štednjom u bankama.

4.2.2. Ostava u nuždi

Ostava u nuždi, u hrvatskom pravu, zapravo je *depositum miserabile* ili *necessarium* u rimskom pravu. Među njima također postoje razlike počevši već od definicijskog određenja. Prvi dio definicije koji se odnosi okolnosti zaključenja ugovora, u pravilu je sličan, budući da se navode iste okolnosti poput nevolje, požara, potresa, poplave i tako dalje, a drugi dio definicije se razlikuje. Naime u rimskom pravu, deponent je obavezan ostaviti stvar na čuvanje bez mogućnosti odabira osobe u koju ima povjerenje, a ako bi depozitar odbio vratiti stvar koja mu je povjerena bio bi osuđivan na plaćanje iznosa dvostruke vrijednosti dane stvari (*in duplum*). Naspram toga, u hrvatskom pravu drugi dio definicije odnosi se na pozornost osobe kojoj je stvar povjerena te se navodi da je takva osoba, pri čuvanju stvari, dužna primijeniti povećanu pažnju. To znači da je onaj kome je stvar povjerena u slučaj nevolje dužan primijeniti povećanu pažnju, odnosno on se s tom stvari ne može ponašati kao sa svojom stvari. Time se želi otkloniti mogućnost zlorabe otežane situacije u kojoj se našao nužni ostavodavac koji je zapravo bio lišen izbora osobe ostavoprimca, kao što je bio slučaj i u rimskom pravu.

U pravnoj teoriji prevladava stajalište da se ostave u nuždi moraju prihvatiti te da je ona u načelu besplatna uz obvezu naknade troškova čuvanja stvari.⁵⁵

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Kujavić, K., Depoziti (*Depositum irregulare*) kod banaka, u: *Ekonomski vijesnik*, 2(3) (1990.), str. 167. -176., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/332496> (15.05.2022.)

⁵⁵ Gorenc, V. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 45., str. 1130., za detaljnije: Vizner, B. str. 2276., V. Gorenc, *Obvezno pravo, posebni dio*, str. 367., Guhl T., str. 611., Palandt, O. Kom. k par. 700. BGB-a.

4.3. Ugostiteljska ostava

Ugostiteljska ostava je posebna vrsta ostave prema hrvatskom pravu, a na sličan ili jednak način regulirana je i u drugim europskim državama. Regulirana je Zakonom o obveznim odnosima, ali taj Zakon ne daje definiciju ugostiteljske djelatnosti stoga je *lex specialis* u tom slučaju Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti⁵⁶ koji pobliže regulira pitanja poput tko je ugostitelj, što se smatra ugostiteljskom djelatnošću, propisuje uvjete i tako dalje. Ona je iznimno važna za Republiku Hrvatsku, samim time što je Hrvatska turistička zemlja, a pogotovo ljeti, potrebno je regulirati ovu vrstu ostave kako bi i ugostitelji, a i turisti dobili spoznaju koja su njihova prava, a koje su njihove obveze te kako ostvariti zajamčena prava.

Prema Zakonu o ugostiteljskoj ostavi, ugostiteljska djelatnost sastoji se od pripreme obroka i pružanje smještajnih usluga te pripremanje hrane i pića za konzumaciju na drugom mjestu sa ili bez usluživanja (npr. u prijevoznom sredstvu) i opskrba tim jelima, pićima i napitcima (čl. 4. st. 1. i st. 2.).⁵⁷ Nadalje, ugostiteljsku djelatnost mogu obavljati i druga tijela poput trgovačkih društava, zadruga i obrtnika koji ispunjavaju određene uvjete koji su propisani za obavljanje te djelatnosti, a mogu ju obavljati javne ustanove koje upravljaju zaštićenim područjima, zdravstvene ustanove, udruge i tako dalje.⁵⁸ Pravo na poseban način štiti gosta kada se zatekne u ugostiteljskom objektu.⁵⁹ Gostu bi trebalo pružiti adekvatnu zaštitu putem prava jer se on nalazi na nepoznatom mjestu te je u odnosu na ugostitelja on slabija strana i time je izložen štetnim utjecajima i negativnim čimbenicima, a odnosi se na imovinu koju donese sa sobom u ugostiteljski objekt ili ju preda ugostitelju na čuvanje, a imovina je takva da je se može uništiti ili oštetiti. Samim dolaskom u ugostiteljski objekt, gost stječe određeni stupanj povjerenja u ugostitelja vjerujući da mu se neće ništa negativno dogoditi u objektu. Ugovor o ostavi u ugostiteljstvu je vrsta ostave kod koje se ugostitelj (ostavoprimac) obvezuje primiti na čuvanje pokretne stvari koje je njegov gost (depozitar) donio sa sobom u objekt ugostitelja, koji se bavi davanjem usluga noćenja, čuvati ih od nestanka ili oštećenja i vratiti ih gostu.⁶⁰

Razlikujemo dvije podvrste navedenog ugovora, kod kojih prva od njih znači ugostiteljsku ostavu za pokretne stvari koje gost unosi u ugostiteljski objekt bez podnošenja posebne

⁵⁶ Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (pročišćeni tekst, NN 85/15, 121/16, 99/18, 25/19, 98/19, 32/20, 42/20, 126/21)

⁵⁷ Ibid., čl. 4. st. 1. i st. 2.

⁵⁸ Ibid., čl. 5. st. 1. i st. 2.

⁵⁹ Milotić, I., Ugostiteljska ostava prilikom pružanja turističkih i ugostiteljskih usluga, Računovodstvo, revizija i financije, br. 7 (2018.), str. 227.

⁶⁰ Gorenc, V. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 45., str. 1129.

obavijesti ugostitelju o kakvim se stvarima radi, a prilikom toga te stvari koje unosi u objekt ne predaje “u ruke” ugostitelju (na primjer torba, kaput, oprema i tako dalje). U tom slučaju, pravni odnos između gosta i ugostitelja nastaje samom činjenicom da je gost unio pokretne stvari u objekt ugostitelja. Druga vrsta je ugostiteljska ostava za stvari koje gost predaje „u ruke” ugostitelju na čuvanje (na primjer dragocjenosti, isprave, novac i tako dalje). U ovom slučaju, gost osim što unosi pokretne stvari u ugostiteljski objekt, on ih i predaje ugostitelju koji ih neposredno prima te pravni odnos između gosta i ugostitelja nastaje tek predajom stvari “u ruke” ugostitelju, to jest kada ugostitelj primi stvar. O tome je li gost predao na čuvanje stvar ugostitelju, ovisi vrsta i opseg odgovornosti za štetu koja je gostu nastala zbog uništenja, oštećenja ili nestanka stvari.

Ugostiteljska ostava nije ograničena isključivo na ugostiteljske objekte.⁶¹ Naziv ugostiteljski objekt obuhvaća mjesta u kojima se pružaju usluge gostima, putnicima, bolesnicima dakle uključuje i bolnice i kina i kampove i tako dalje.

4.3.1. Ugostiteljska ostava u užem smislu

Ugostiteljska ostava u užem smislu ili jednostavna ugostiteljska ostava je vrsta ugostiteljske ostave kod koje gost samo donese stvar u ugostiteljski objekt, a ne predaje stvar “u ruke” ugostitelja, za nestanak tih stvari, uništenje ili oštećenje ugostitelj to jest ostavoprimac odgovara do svote određene Zakonom. Gost ne dokazuje ugostiteljevu krivnju, nego činjenicu da postoji veza između štete i štetne radnje, a u kojem slučaju ostavoprimac odgovara po uzročnosti. U Hrvatskoj se primjenjuje pravilo o odgovornosti ugostitelja prema kriteriju ograničene uzročnosti. Ako dokaže da je do oštećenja ili propasti stvari došlo zbog više sile⁶², nekog uzroka u samoj stvari ili zbog ponašanja samog gosta ili osoba koje je on doveo ili su mu došle u posjet⁶³ ugostitelj bi se mogao osloboditi od odgovornosti. Stroga odgovornost (objektivna i kauzalna) ograničena je do svote od 10.000,00 kuna (riječima: deset tisuća kuna) što znači da ugostitelj do te svote odgovara strogo bez obzira na svoju krivnju. Isto tako, moguće je da nastala šteta premašuje određeni iznos i tada ugostitelj odgovara za punu naknadu štete, ako je šteta nastala

⁶¹ Gorenc, V. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 45., str. 1141.

⁶² *Viša sila* je izvanredan vanjski događaj koji se ni uz najviši stupanj dužne pažnje nije mogao predvidjeti, spriječiti, otkloniti ili izbjeći. Može biti riječi o prirodnom događaju (na primjer potres), ali i o ljudskoj radnji (na primjer rat).

⁶³ Gorenc, V. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 45., str. 1131.

krivnjom ugostitelja ili krivnjom osoba za koje on odgovara. Za štetu koja prelazi utvrđenu svotu od deset tisuća kuna, ugostitelj odgovara po kriteriju pretpostavljene krivnje, teret dokaza je na oštećeniku koji dokazuje da postoje pretpostavke za naknadu štete, a to su: štetnik, štetna radnja, šteta, uzročna veza, krivnja i protupravnost. U slučaju da oštećenik ne može dokazati ugostiteljevu krivnju, ugostitelj odgovara do svote od 10.000,00 (riječima: deset tisuća kuna). Postavlja se pitanje koji je pravni temelj odgovornosti ugostitelja, na što odgovor daje Gorenc, V. te kaže : “Ugostitelj odgovara za nestanak ili otuđenje stvari koje su gosti donijeli sa sobom, a nisu mu izričito predali na čuvanje, makar strane nisu sklopile ugovor o ostavi (čuvanju) stvari. Obveza čuvanja stvari gosta ne zasniva se na ugovoru o čuvanju (ostavi, depozitu), nego na ugovoru o ugostiteljskim uslugama iz kojeg proizlazi jedna bitna obveza ugostitelja odgovornost za stvari gosta. Ova je obveza samo jedan segment ugostiteljevih obveza, ali toliko važan da ga zakonodavstva posebno uređuju, iako je u pravilu sam ugovor o ugostiteljskim uslugama inominantni ugovor. I makar je ugostiteljska ostava posebno uređena zakonom, ona je sastavni dio ugovora o ugostiteljskim uslugama. Zbog toga je pravna osnova ugostiteljeve odgovornosti za otuđenje i nestanak stvari iz ugovora u ugostiteljskoj ostavi ugovorna odgovornost ugostitelja iz ugovora o ugostiteljskim uslugama, bez kojeg nema ni ugovora o ugostiteljskoj ostavi.”⁶⁴

4.3.2. Ugostiteljska ostava u posebnom smislu

Kod ove vrste ugostiteljske ostave, gost može određene stvari unijeti u ugostiteljski objekt, ali može ih i predati “u ruke” ugostitelju na čuvanje.⁶⁵ Gorenc o tome piše: Ovo je naročiti oblik ugostiteljske ostave jer gost želi da se određene stvari posebno deponiraju na za to određeno mjesto jer na primjer soba u hotelu nije prikladna ili dovoljno sigurna za očuvanje stvari.⁶⁶ “Ugostitelj je dužan primiti na čuvanje novac, dragocjenosti, vrijednosne papire i druge vrijedne stvari koje gost donese i hoće mu ih predati na čuvanje, osim ako ne raspolaže prikladnim prostorijama za njihov smještaj, ako su u odnosu na vrstu i kategoriju ugostiteljskog objekta od prekomjerne vrijednosti, ako su opasne, glomazne ili ako njihovo čuvanje prelazi njegove mogućnosti iz kakva drugoga opravdanog razloga.”⁶⁷ Ako ugostitelj neopravdano odbije primiti

⁶⁴ Gorenc, V.: Ugovor o ugostiteljskoj ostavi, *Pravo i porezi*, br. 1, 2003., str. 11.

⁶⁵ Gorenc, V. et al., *op. cit.* u bilj. 45., str. 1137.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibid.*

stvar na čuvanje, duguje potpunu naknadu štete koju gost zbog toga pretrpi. Pravna osnova ove vrste ugostiteljske ostave proizlazi iz posebnog ugovora o ostavi stvari, a ne iz ugovora o ugostiteljski uslugama. S obzirom da je kod ove vrste ugostiteljske ostave gost pokretnu stvar predao “u ruke” ugostitelju pa ako one nestanu ili se oštete ili ih neopravdano odbije primiti na čuvanje, ugostitelj duguje potpunu naknadu štete koju je gost zbog toga pretrpio to jest odgovara po kriteriju pretpostavljene krivnje. Kod ove vrste ugostiteljske ostave obvezuje se ugostitelj primiti stvar čuvati je i vratiti kad je gost bude zatražio kao kod redovite ostave (čl. 725. ZOO-a).

4.3.3. Obveza ugostitelja da primi stvar na čuvanje

“Ugostitelj je dužan primiti na čuvanje novac, dragocjenosti, vrijednosne papire i druge vrijedne stvari koje gost donese i hoće mu ih predati na čuvanje novac, dragocjenosti, vrijednosne papire i druge vrijedne stvari koje gost donese i hoće mu ih predati na čuvanje, osim ako ne raspolaže prikladnim prostorijama za njihov smještaj, ako su u odnosu na vrstu i kategoriju ugostiteljskog objekta od prekomjerne vrijednosti, ako su opasne, glomazne ili ako njihovo čuvanje prelazi njegove mogućnosti iz kakva drugoga opravdanog razloga”⁶⁸. Iz navedenog proizlazi da za ugostitelja postoji obveza primiti gosta na čuvanje i da primi na čuvanje novac, dragocjenosti, vrijednosne papire i druge vrijedne stvari. Isto tako, postoji i mogućnost da ugostitelj odbije primiti stvari gosta odnosno propisani su ispričivi razlozi za odbijanje ugostitelja da primi stvari na čuvanje i to ako:

1. ne raspolaže prikladnim prostorijama za njihov smještaj
2. su u odnosu i na vrstu i kategoriju ugostiteljskog objekta od prekomjerne vrijednosti
3. su glomazne
4. su opasne
5. općenito njihovo čuvanje prelazi mogućnost ugostitelja iz bilo kojeg drugog opravdanog razloga.

Kod odgovornosti ugostitelja za odbijanje primitka stvari na čuvanje, razlikuju se situacije ovisno o tome je li odbijanje opravdano ili neopravdano. Ako je odbijanje opravdano

⁶⁸ *Ibid.*

prema odredbama o odgovornosti za koje ugostitelj odgovara za unesene stvari gosta, a koje nisu predane “u ruke” ugostitelju, primijenit će se načelo o objektivnoj odgovornosti, ali ograničeno do iznosa koji je utvrđen Zakonom. U slučaju da ugostitelj, bez opravdanja, odbije primiti gosta, odgovara za punu naknadu štete koju je gost zbog toga pretrpio, to jest duguje stvarnu izmaklu dobit.

S obzirom da postoji obveza ugostitelja da primi na čuvanje stvar, bitno je napomenuti da i za gosta postoje odrene obveze. Naime, “gost je dužan prijaviti nestanak, uništenje ili oštećenje stvari čim dozna za njih, inače ima pravno na naknadu samo ako dokaže da je šteta nastala krivnjom ugostitelja ili osobe za koju on odgovara.”⁶⁹ Iz navedenog proizlazi da gost mora prijaviti nestanak ili uništenje čim za njih dozna, dakle bez odgađanja, kako bi omogućio ugostitelju da poduzme odgovarajuće radnje kojima bi pronašao stvar ili otklonio štetu. Ukoliko gost pravodobno prijavi štetu ili nestanak, ugostitelj odgovara po kriteriju ograničene objektivne odgovornosti. U slučaju da gost ne prijavi oštećenje ili nestanak stvari bez odgađanja, dakle čim za njih dozna, teret dokaza premješta se na gosta to jest ugostitelj u tom slučaju odgovara po kriteriju dokazane krivnje.

4.3.4. Pravo zadržanja

“Ugostitelji koji primaju goste na noćenje imaju pravo zadržati stvari koje su gosti donijeli, do potpune naplate tražbine za smještaj i ostale usluge”⁷⁰. Riječ je o pravu zadržanja, odnosno pridržaju prava u slučajevima kada se u vjerovnikovim rukama nalazi dužnikova stvar koju on zadržava dok mu ne bude ispunjena tražbina, a ako dužnikovo ispunjenje izostane, vjerovniku pripada pravo da se naplati iz njezine vrijednosti.

Pravo zadržanja, ograničeno je s obzirom na subjekte odnosno ono se primjenjuje samo na ugostitelje koji primaju goste na noćenje, kao što su na primjer hotelijeri. Za stvari koje su gosti donijeli, a nisu ih predali “u ruke” ugostitelja to jest na čuvanje ugostitelju vrijedi načelo ograničene objektivne odgovornosti ugostitelja, a pravni temelj odgovornosti je sklopljen ugovor o hotelijerskim uslugama. Zakonom nije izričito propisano pravo zadržanja za one stvari koje gost nije predao na čuvanje ugostitelju te za čuvanje tih stvari vrijedi kriterij pretpostavljene krivnje, a pravni temelj je poseban ugovor o čuvanju stvari. Kad se radi o redovnoj ostavi,

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*

ugostitelju ne bi pripadalo pravo zadržanja stvari jer ono kao takvo nije uređeno Zakonom o obveznim odnosima.

Pravo zadržanja može ispuniti dvije funkcije o kojima Milotić I. navodi: “Njime se vrši psihološki i imovinski pritisak na gosta koji se oglašio na ispunjenje svoje obveze (plaćanje računa za smještaj) da podmiri svoje obveze prema ugostitelju, prilikom čega ugostitelji ni na koji način gostu ne osporava pravo nad zadržanom stvari. To je prvotna funkcija prava zadržanja. Drugotna funkcija realizira se podredno, to jest samo ako i nakon ugostiteljeva zadržavanja stvari gost ne želi podmiriti svoju obvezu. U tom slučaju stvar koja se zadržana postaje predmetom ugostiteljeva namirenja jer se vjerovnik koji drži stvar kod sebe ima pravo naplatiti iz vrijednosti te stvari.”⁷¹ Iz navedenog proizlazi, da se gostu prvenstveno i nakon zadržanja stvari omogućuje da ispuni svoju obvezu, a tek podredno ako do ispunjenja obveze ne dođe, ugostitelju se daje mogućnosti da se naplati iz vrijednosti zadržane stvari.

V. ZAKLJUČAK

Iako se *depositum*, kao institut rimskog prava nije primjenjivao na način kako se primjenjivao u kasnijoj rimskoj povijesti, sasvim je jasno da *depositum* ima pravne korijene u

⁷¹ Milotić, I., *op. cit.* u bilj. 52., str. 232.

rimskoj pravnoj povijesti, počevši od Zakonika XII ploča pa sve do Justinijanovih Institucija, a utjecaj rimskog prava, na brojne pravne sustave vidljiv je i danas.

Kroz razvoj *deposituma* vidimo da se od početne primjene, kada se za čuvanje stvari nije primjenjivao naziv *depositum*, nastojalo na adekvatan način urediti odnos između stranaka uređujući njihovu odgovornost, to jest određujući sankcije za nepoštivanje dogovora. Samim time što se *depositum* temeljio na odnosu prijateljstva i poštenja, nije se moglo očekivati da se strože odrede sankcije za nepoštivanje obveze, ali i s obzirom na to *depositum* je imao svoje pravno uređenje i doživio je određeni procvat jer je praktički od ne uređenja tog instituta došlo do toga da je on reguliran odredbama. Zato je zanimljivo gledati razvoj *deposituma*, gdje se praktički od ne imenovanja instituta došlo do reguliranja i određivanja krivnje i odgovornosti, a time i davanje pravne zaštite ugovornim stranama. Očit razvoj *deposituma* vidljiv je i kroz reguliranje posebnih vrsta ostave, što pokazuje da su rimski pravnici dosljedno nastojali urediti taj institut i određene iznimke vezane uz njihovo nastojanje, odnosno proširiti njegovu primjenu. Proširio se s obzirom na način nastanka *deposituma* u izvanrednim okolnostima, zatim različit način vraćanja stvari gdje se ne bi tražio povrat točno stvari koje je dana na čuvanje, nego je bilo moguće, ako bi se radilo o potrošnim stvarima, vratiti istu količinu istovrsnih stvari. To govori o tome koliko se *depositum* rasprostranio u primjeni, ali i nastojanju rimskih pravnika da do toga i dođe, regulirajući što više pravnih situacija.

Prateći hrvatski pravni sustav, vidljiv je jak utjecaj rimskog prava upravo zbog toga što je *depositum* u svojoj definiciji ostao gotovo netaknut u odnosu na dug vremenski period reguliranja tog instituta. U tome je vidljivo da je rimsko pravo temelj našeg pravnog sustava i da se kroz vrijeme nastoji što detaljnije postaviti granice, odnosno nastoje se izbjegavati pravne praznine. Između ostalog, *depositum* nije imao smog utjecaja na pravo i pravni sustav što je vidljivo iz toga da se on primjenjuje i u ekonomske svrhe pogotovo što se tiče poslovanja banaka.

Posebna vrsta *deposituma* koju regulira hrvatski pravni sustav, ugostiteljska ostava, institut je koji postaje sve važniji u primjeni, obzirom da je Hrvatska turistička zemlja. Shodno tome, potrebno je ugostiteljima i gostima skrenuti pažnju na pravne odredbe koje se tiču kako njihovih prava, tako i njihovih obveza. Ugostitelj bi trebao znati kakve su njegove obveze i odgovornost u pogledu stvari koje primi od gosta na čuvanje u njegovom ugostiteljskom objektu, a gost bi trebao znati koja su njegova prava glede unosa stvari u ugostiteljski objekt ili ih ugostitelju predaje na čuvanje. Što se tiče i tog instituta, njega se može poistovjetiti s kvazideliktom *actio furti et damni adversus nautas, caupones et stabularios*, koji je uređivao

odgovornost brodara, gostioničara i imaoca staja u slučaju da se putnik kod njih smjestio. Iz toga proizlazi da je, čak i takva vrste instituta, bila prisutna i ranije, a danas je prošireno samo polje primjene.

VI. LITERATURA

1. Gorenc, V. *et al*, Komentar zakona o obveznim odnosima, Zagreb, 2014.
2. Gorenc, V.: Ugovor o ugostiteljskoj ostavi, Pravo i porezi br.1, 2003.
3. Justinijanove *Institucije*, dostupno na: <http://www.thelatinlibrary.com/justinian.html>
4. Klarić, P., Vedriš, M., Građansko pravo, Zagreb 2014.
5. Kujavić, B., Depoziti (Depositum irregulare) kod banaka, Ekonomski vjesnik, 2(3), 1990., 167-176., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/332496>
6. Milotić, I., Ugostiteljska ostava prilikom pružanja turističkih i ugostiteljskih usluga, Računovodstvo, revizija i financije, br. 7., 2018.
7. Momčinović, H., Ugovori obveznog prava, Zagreb 1987.
8. Romac, A., Izvori rimskoga prava, Latinski tekstovi s prijevodom, Zagreb, 1973.
9. Romac, A., Rimsko pravo; Zagreb, 1981.
10. Šarac, M., Lučić, Z.: Rimsko privatno pravo, Split, 2011.
11. Šarac, M., Lučić, Z.: Rimsko privatno pravo, dostupno na: https://intranet.pravst.hr/dokumenti/rimsko_privatno_pravo_knjiga.pdf
12. Zakon o obveznim odnosima (pročišćeni tekst, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21)
13. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (pročišćeni tekst, NN 85/15, 121/16, 99/18, 25/19, 98/19, 32/20, 42/20, 126/21)
14. Zimmermann, Reinhard, The Law of Obligations, Roman Foundations, of the Civilian Tradition, Oxford, 1996.